

Rozdział 01

Wprowadzenie i wskazówki dla czytelników

Spis treści		Strona
1	Wprowadzenie i wskazówki dla czytelników	5
1.1	Projekt Nord Stream	5
1.2	Informacje o raporcie	5
1.2.1	Funkcja raportu przygotowanego przez Nord Stream na potrzeby konsultacji, zgodnie z konwencją w Espoo	5
1.2.2	Raport Espoo w kontekście krajowych procedur zatwierdzania OOŚ	7
1.2.3	Uzasadnienie raportu Espoo	7
1.3	Wskazówki dotyczące korzystania z niniejszego dokumentu	8
1.3.1	Przegląd dokumentacji raportu Espoo	8
1.3.2	Struktura raportu Espoo dotyczącego gazociągu Nord Stream (raportu głównego)	10
1.3.3	Główne powiązania między rozdziałami raportu Espoo	13
1.4	Prezentacja raportu Espoo	15
1.5	Autorzy i współtwórcy raportu	15
1.6	Bibliografia	16

1 Wprowadzenie i wskazówki dla czytelników

1.1 Projekt Nord Stream

Spółka Nord Stream AG (dalej zwana spółką Nord Stream) jest międzynarodową firmą typu joint venture założoną w celu zaplanowania, budowy i późniejszej eksploatacji gazociągu na obszarze Morza Bałtyckiego. 51 procent udziałów w spółce jest własnością firmy Gazprom, firmy BASF/Wintershall i E.ON Ruhrgas mają po 20 procent udziałów, a N.V. Nederlandse Gasunie – 9 procent.

Spółka Nord Stream planuje zbudować dwa prawie równoległe gazociągi podmorskie do przesyłu gazu ziemnego, biegnące przez obszar Morza Bałtyckiego od zatoki Portowaja koło rosyjskiego miasta Wyborg do miejsca wyjścia na ląd, w pobliżu Lubmina w Niemczech. Proponowana inwestycja została dokładnie zbadana pod względem zagrożeń dla środowiska i bezpieczeństwa związanych z budową oraz eksploatacją rurociągów.

Spółka Nord Stream ma obowiązek złożenia krajowych wniosków o udzielenie pozwolenia w Rosji, Finlandii, Szwecji, Danii i Niemczech w celu uzyskania zgody na budowę i eksploatację rurociągu. Wnioski takie są obecnie rozpatrywane w pięciu wspomnianych krajach, a do każdego z nich dołączono krajową ocenę oddziaływania na środowisko (OOS) przygotowaną zgodnie z właściwymi, obowiązującymi przepisami krajowymi. Każdy z pięciu krajowych wniosków zostanie rozpatrzony zgodnie z procedurą określoną w przepisach odpowiednich państw.

1.2 Informacje o raporcie

1.2.1 Funkcja raportu przygotowanego przez Nord Stream na potrzeby konsultacji, zgodnie z konwencją w Espoo

Niniejszy dokument zawiera raport Spółki Nord Stream przygotowany na potrzeby konsultacji, zgodnie z ustaleniami na konwencji w Espoo (dalej nazywany "raportem Espoo" lub "raportem"). Celem raportu jest poinformowanie narażonych stron oraz innych zainteresowanych stron o oczekiwanych oddziaływaniach transgranicznych, wynikających z planowanych działań oraz potencjalnych nieplanowanych (przypadkowych) zdarzeń związanych z budową i eksploatacją gazociągu. W tym kontekście funkcją raportu jest realizacja wyznaczonych celów oraz zapewnienie zgodności z wymaganiami Konwencji z Espoo o ocenach oddziaływania na

środowisko w kontekście transgranicznym⁽¹⁾ (zwanej dalej „Konwencją z Espoo” lub „Konwencją”).

Konwencja z Espoo ma w zamierzeniu zapobiegać szkodom środowiskowym oraz łagodzić i monitorować ich skutki poprzez zapewnienie, że transgraniczne czynniki środowiskowe są odpowiednio uwzględniane przed podjęciem ostatecznej decyzji na poziomie krajowym o zatwierdzeniu danego projektu.

Kraj, w którym ma miejsce proponowane działanie, definiuje się w Konwencji jako „stronę pochodzenia,” a kraje będące przedmiotem oddziaływania jako „strony narażone”.

W przypadku międzynarodowych projektów o przebiegu liniowym, takich jak międzynarodowe rurociągi, stron pochodzenia jest więcej niż jedna, a ponadto kraje będące stronami pochodzenia są także stronami narażonymi (jeśli poddane są oddziaływaniu związanych z projektem działań lub zdarzeń mających miejsce w innym kraju będącym stroną pochodzenia). W przypadku projektu Nord Stream dwie nitki rurociągu będą przechodzić przez Rosję, Finlandię, Szwecję, Danię i Niemcy, w związku z czym każde z tych państw jest stroną pochodzenia zgodnie z postanowieniami Konwencji. Rosja podpisała, ale nie ratyfikowała postanowień Konwencji, jednakże dla potrzeb raportu Espoo, została uznana za stronę pochodzenia. Pozostałe kraje nadbałtyckie, tj. Estonia, Łotwa, Litwa i Polska, są stronami narażonymi, podobnie jak i Rosja, Finlandia, Szwecja, Dania i Niemcy, gdyż te pięć krajów podlegać będzie oddziaływaniom związanych z projektem działań i zdarzeń inicjowanych w jednym lub większej liczbie krajów, przez których terytorium będzie przechodzić rurociąg. Estonia, Łotwa, Litwa i Polska są stronami narażonymi, ale nie stronami pochodzenia; w związku z tym, w celu odróżnienia tej grupy krajów od krajów pochodzenia, w Konwencji z Espoo używane jest określenie „strony wyłącznie narażone”.

Dla celów raportu Espoo kraje będące stronami pochodzenia w odniesieniu do projektu Nord Stream określane są jako „SP”, kraje będące stronami narażonymi jako „SN”, a kraje będące stronami wyłącznie narażonymi – „SWN”⁽²⁾.

W związku z tym celem niniejszego raportu jest przekazanie właściwym organom pięciu SP, czterech SWN i innym stronom zainteresowanym, np. organizacjom pozarządowym i obywatelom, istotnych informacji dotyczących oczekiwanych oddziaływań transgranicznych, wynikających z planowanych działań oraz potencjalnych nieplanowanych (przypadkowych) zdarzeń związanych z budową i eksploatacją rurociągu Nord Stream.

(1) UNECE, Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Espoo), 1991 (as amended in 2001 and 2004).

(2) Te wygodne określenia zdefiniowane zostały specjalnie na potrzeby niniejszego raportu Espoo w celu uniknięcia powtórzeń podobnych lub identycznych sformułowań i pozwoliły na przedstawienie wyników procedury oceny oddziaływań transgranicznych w zwięzłej i przejrzystej formie.

1.2.2 Raport Espoo w kontekście krajowych procedur zatwierdzania OOŚ

Spółka Nord Stream złożyła osobne wnioski w każdym z pięciu krajów pochodzenia. Równocześnie rozpoczęła proces konsultacji na podstawie Konwencji z Espoo. Do każdego z pięciu wniosków krajowych dołączona została odrębna OOŚ, przygotowana i przekazana zgodnie z wymogami obowiązującymi w danym kraju. Niezależnie od różnic na poziomie krajowym, pięć wspomnianych krajowych OOŚ charakteryzuje identyczne podejście do oceny oddziaływań, oparte na dogłębnym zrozumieniu sytuacji wyjściowej, a zwłaszcza wrażliwości Morza Bałtyckiego, w poszczególnych krajach. W tym kontekście pięć krajowych OOŚ zostało opracowanych nie tylko na podstawie obszernych danych dotyczących Morza Bałtyckiego, zebranych przez HELCOM i inne instytucje, ale także prowadzonych w poszczególnych krajach badaniach terenowych, których wykonanie zleciła spółka Nord Stream w celu poparcia wniosków odpowiednich krajowych OOŚ.

Niniejszy raport Espoo dotyczący gazociągu Nord Stream, mimo iż uwzględnia metodykę oceny oddziaływań (zwłaszcza metody przypisywania oddziaływaniom znaczenia) zgodne z zasadami najlepszej praktyki OOŚ, w tym wytyczne wydane przez UE, skupia się przede wszystkim na szczegółowej i systematycznej identyfikacji oraz na przekazywaniu informacji dotyczących potencjalnych oddziaływań transgranicznych, aby móc spełnić cele i konkretne postanowienia Konwencji z Espoo. Ze względów praktycznych w raporcie Espoo nie ujęto wszystkich szczegółowych informacji wymaganych w ramach krajowej procedury OOŚ (np. przepisów krajowych i szczegółowego opisu sytuacji wyjściowej w danym kraju). Skoncentrowano się natomiast na przedstawieniu ogólnych informacji (w tym dotyczących sytuacji wyjściowej) w celu ułatwienia identyfikacji oddziaływań transgranicznych całego projektu w jednym dokumencie. Jeśli wymagany jest większy poziom szczegółowości niż przyjęty w raporcie Espoo, czytelnik powinien odnieść się do krajowej dokumentacji OOŚ udostępnianej do wglądu publicznego (zgodnie z przepisami krajowymi dotyczącymi publicznego ujawniania informacji) w podobny sposób jak raport Espoo.

1.2.3 Uzasadnienie raportu Espoo

Celem Konwencji z Espoo jest identyfikacja i przekazanie stronom zainteresowanym informacji na temat potencjalnych oddziaływań transgranicznych za pośrednictwem procedury oceny oddziaływań. W przypadku większości projektów wiążących się z oddziaływaniami transgranicznymi raport OOŚ, przygotowywany w ramach krajowej procedury zgłaszania wniosków projektowych, spełnia także wymagania Konwencji z Espoo.

Jednak w przypadku projektu Nord Stream oddziaływania transgraniczne należy zidentyfikować poprzez spójne zastosowanie wspólnych kryteriów do całej trasy rurociągu o długości 1222 km

biegnącej przez pięć państw⁽¹⁾. Z uwagi na to, że każda z pięciu krajowych OOŚ została przygotowana przez (różne) niezależne firmy konsultingowe przy zastosowaniu metod oceny i kryteriów znaczenia uzgodnionych w drodze porozumienia dwustronnego z odpowiednimi organami krajowymi celem spełnienia wymogów poszczególnych krajów, uznaje się, że krajowe OOŚ, będące podstawą szczegółowej oceny oddziaływań w obrębie danego kraju, nie dają podstawy do spójnej oceny oddziaływań we wszystkich pięciu krajach, przez które będzie przechodzić rurociąg, a tym samym nie zapewniają spójnej metody oceny oddziaływań transgranicznych w dziewięciu krajach nadbałtyckich.

Celem raportu Espoo jest w związku z tym identyfikacja potencjalnych oddziaływań transgranicznych na całej długości podmorskiego rurociągu poprzez spójne zastosowanie systematycznej i szczegółowej metodyki identyfikacji i oceny oddziaływań, a zwłaszcza jednego zestawu kryteriów do oceny znaczenia oddziaływań.

1.3 Wskazówki dotyczące korzystania z niniejszego dokumentu

1.3.1 Przegląd dokumentacji raportu Espoo

Zobowiązanie spółki Nord Stream do dostarczenia stronom zainteresowanym kompleksowego raportu, szczegółowo identyfikującego wszelkie potencjalne oddziaływania transgraniczne i w sposób spójny określającego ich znaczenie dla całego rurociągu o długości 1222 km, doprowadziło do powstania obszernego zbioru dokumentacji. Spółka Nord Stream zdaje sobie sprawę, że zgodnie z postanowieniami Konwencji z Espoo przejrzyste przekazywanie informacji na temat wyników oceny jest równie ważnym celem jak szczegółowa ocena oddziaływań. Mając to na uwadze, spółka Nord Stream stara się przybliżyć stronom zainteresowanym strukturę raportu Espoo, a także udzielić wskazówek, w jaki sposób poszczególne strony zainteresowane o różnych priorytetach i obszarach zainteresowania mogą skutecznie poruszać się po dokumencie celem uzyskania żądanych informacji.

- Szczególnie wiele pracy włożono w opracowanie *podsumowania w języku nietechnicznym (Non-Technical Summary, NTS)*. Konieczne było skrócenie jego długości oraz zastosowanie

(1) W niniejszym raporcie Espoo ocenie poddany został cały odcinek podmorski dwóch nitek rurociągu od miejsca wyjścia na ląd w Rosji do miejsca wyjścia na ląd w Niemczech. Raport nie uwzględnia w szczególności krótkich odcinków lądowych w Rosji i Niemczech, ponieważ prace budowlane i eksploatacja rurociągu na tych odcinkach nie będą źródłem istotnych oddziaływań transgranicznych. Odcinki te zostały jednak omówione w części zawierającej opis projektu (Rozdział 4 niniejszego raportu) w celu zapewnienia kontekstu. Zostały one także poddane szczegółowej ocenie w krajowych OOŚ dotyczących rosyjskiego i niemieckiego odcinka rurociągu Nord Stream.

języka potocznego w celu zapewnienia, że istotne aspekty projektu i związane z nim oddziaływania transgraniczne będą zrozumiałe dla ogółu społeczeństwa

- W trakcie procesu konsultacji zidentyfikowano pewne kwestie o szczególnym znaczeniu dla stron zainteresowanych. Spółka Nord Stream przygotowała zestaw materiałów odnoszących się do kluczowych obszarów wątpliwości zgłoszonych przez strony zainteresowane, dzięki czemu strony te nie muszą przeglądać pełnego zbioru dokumentacji. Opracowano następujące dokumenty dotyczące kluczowych kwestii
 - Amunicja/niewybuchy: konwencjonalna i chemiczna
 - Ryby i rybołówstwo
 - Bezpieczeństwo morskie
 - Ingerencja w dno morskie i obsługa kotwic
 - Obszary Natura 2000
 - Obiekty dziedzictwa kulturowego
- W dokumentacji raportu Espoo znalazły się podsumowania pięciu krajowych raportów OOŚ, które mogą okazać się przydatne dla stron zainteresowanych dążących do uzyskania ogólnego oglądu sytuacji w skali krajowej
- Strony zainteresowane, które pragną uzyskać potwierdzenie dokładności procedury oceny w ramach Konwencji z Espoo i/lub wszystkich wyników oceny oddziaływań transgranicznych, mogą odnieść się do głównego raportu (w standardowym formacie raportu OOŚ) zawierającego szczegółowe informacje na temat kontekstu projektu, opis projektu, procedury oceny oraz wyniki oceny. Zbiór dokumentacji raportu Espoo przedstawiono na **Rysunku 1.1**

Rys. 1.1 Elementy zbioru dokumentacji raportu Espoo

Podsumowanie w języku nietechnicznym oraz sześć dokumentów dotyczących kluczowych kwestii zostało opracowanych, jako osobne dokumenty, zawierające dokładne omówienie danego tematu i niewymagające odniesienia do innych materiałów pomocniczych.

Z kolei w raporcie Espoo (raporcie głównym) znajduje się kilka powiązanych rozdziałów, które zawierają szereg odsyłaczy do różnych fragmentów dokumentu i umożliwiają dokładne zapoznanie się z procedurą oceny oraz wynikami szczegółowej oceny oddziaływań transgranicznych.

1.3.2 Struktura raportu Espoo dotyczącego gazociągu Nord Stream (raportu głównego)

Struktura raportu Espoo (raportu głównego) została oparta na strukturze standardowego raportu OOS, jak opisano poniżej.

- **Rozdział 1. Wprowadzenie i wskazówki dla czytelników.** Zawiera on uzasadnienie i kontekst dokumentacji raportu Espoo, wskazówki dla czytelników na temat sposobu połączenia różnych elementów dokumentacji oraz opis struktury raportu głównego
- **Rozdział 2. Informacje o gazociągu Nord Stream.** Przedstawiono w nim pokrótce historię oraz uzasadnienie budowy podmorskiego rurociągu, łączącego sieć gazociągów w Europie Zachodniej z rozległymi polami gazowymi w Rosji
- **Rozdział 3. Ramy Prawne i Konsultacje publiczne.** W rozdziale omówiono dotychczasowe kontakty spółki Nord Stream z zainteresowanymi stronami. Skupiono się na negocjacjach dotyczących uzyskania wymaganych pozwoleń na budowę i eksploatację w każdym z krajów pochodzenia oraz na rozmowach spółki z właściwymi organami i innymi zainteresowanymi stronami w krajach pochodzenia i krajach narażonych, w celu spełnienia celów i wymagań Konwencji z Espoo
- **Rozdział 4. Opis projektu.** Rozdział ten zawiera opis istotnych aspektów projektowania, budowy i eksploatacji proponowanych nitek rurociągu, wystarczająco szczegółowy, aby zidentyfikować wszystkie istotne źródła oddziaływań środowiskowych i społeczno-ekonomicznych. Opisane są wszystkie zabezpieczenia i środki łagodzące włączone do specyfikacji planu projektu
- **Rozdział 5. Ocena ryzyka.** Rozdział ten zawiera wyniki kompleksowej oceny ryzyka dla środowiska i dla społeczeństwa, wynikającego z planowanych działań oraz z możliwych do przewidzenia nieplanowanych zdarzeń spowodowanych budową lub eksploatacją nitek rurociągu. Opisywane są powszechnie uznane procedury ilościowej oceny ryzyka (QRA, Quantified Risk Assessment), wprowadzone (gdy jest to właściwe) w celu ilościowego określenia poziomu ryzyka
- **Rozdział 6. Alternatywy.** W rozdziale tym omówiono analizę alternatywnych rozwiązań technicznych oraz tras, uwzględnionych przed wyborem obecnej koncepcji projektowej. Podczas procesu międzynarodowych konsultacji rozważono, oceniono i określono wiele takich alternatywnych rozwiązań technicznych i związanych z trasą gazociągu
- **Rozdział 7. Metodyka oceny oddziaływania.** Początek rozdziału zawiera opis przyjętej procedury służącej do badania potencjalnych oddziaływań i do ustalenia zakresu raportu Espoo dla gazociągu Nord Stream. Dalej znajduje się dokładny opis metodyki, opracowanej w celu dokonania systematycznej oceny znaczenia wszystkich zidentyfikowanych oddziaływań związanych z proponowanym projektem
- **Rozdział 8. Opis sytuacji wyjściowej.** W rozdziale opisano istotne aspekty sytuacji wyjściowej (społeczno-ekonomicznej oraz dotyczącej środowiska), które mogą oddziaływać na proponowany rurociąg lub ponosić skutki jego oddziaływania. W tej kwestii opis sytuacji

wyjściowej koncentruje się na korytarzu rurociągu oraz przyległym środowisku, znajdującym się w strefie potencjalnie znaczącego oddziaływania

- **Rozdział 9. Ocena oddziaływania i środki łagodzące.** W rozdziale tym przedstawiono kompleksową ocenę znaczenia wszystkich zidentyfikowanych oddziaływań, wynikających z wszystkich planowanych działań oraz możliwych do przewidzenia, nieplanowanych (przypadkowych) zdarzeń podczas budowy, odbioru wstępnego, oddania do eksploatacji i eksploatacji rurociągu na całej jego długości, w pełni uwzględniając wszystkie zabezpieczenia i środki łagodzące włączone do planu projektu. **Rozdział 9** opiera się na dokładnym opisie projektu z **Rozdziału 4** oraz na wrażliwości środowiska wyjściowego opisanej w **Rozdziale 8** i korzysta z metodyki oceny oddziaływań określonej w **Rozdziale 7**
- **Rozdział 10. Natura 2000.** W rozdziale określone są obszary Natura 2000, na które może oddziaływać budowa i eksploatacja gazociągu Nord Stream. Wyniki odpowiednich ocen krajowych zostały omówione w zakresie ograniczonym przez publicznie dostępne informacje i w kontekście kryteriów występowania dla każdego z obszarów
- **Rozdział 11. Oddziaływania transgraniczne.** W tym rozdziale badane są wszystkie oddziaływania określone w **Rozdziale 9** jako oddziaływania istotne ze względu na możliwość przekroczenia przez nie granicy WSE i tym samym zaklasyfikowania ich jako oddziaływania transgraniczne. Wszystkie oddziaływania transgraniczne są opisane w kontekście kraju pochodzenia, w którym wystąpiło oddziaływanie, i kraju narażonego (lub krajów narażonych), gdzie odczuwalne jest oddziaływanie transgraniczne, spełniając w ten sposób wymagania określone w postanowieniach Konwencji z Espoo zgodnie z zaleceniem EKG ONZ dotyczącym realizacji celów Konwencji ⁽¹⁾
- **Rozdział 12. Zarządzanie środowiskowe i monitoring.** W rozdziale opisany jest system zarządzania BHP i OŚ spółki Nord Stream oraz proponowane plany zarządzania mające zagwarantować terminową realizację wszystkich zobowiązań, w tym spełnienie warunków pozwoleń. Sformułowany jest zamiar spółki prowadzenia konstruktywnych negocjacji z właściwymi organami krajowymi, dotyczących uzgodnienia efektywnego programu monitorowania, który będzie potwierdzać wyniki różnych procesów OOS (także tych opisanych w niniejszym raporcie Espoo) oraz zgodność z wszystkimi warunkami w pozwoleniach. Jasno sformułowane jest również zobowiązanie spółki Nord Stream do podejmowania racjonalnych działań, mających na celu korektę wszelkich nieprawidłowości oraz przypadków niezgodności rozpoznanych w wyniku monitorowania, oraz regularnego, publicznego zdawania sprawozdań z monitorowania

(1) United Nations Economic Commission for Europe, Guidance on the practical application of the Espoo Convention, http://www.unece.org/env/eia/guidance/documents/practical_guide.pdf (data uzyskania: 28.01.2009).

- **Rozdział 13. Luki i czynniki niepewności.** W rozdziale zidentyfikowane są istotne luki oraz czynniki niepewności obecne w ustaleniach raportu Espoo

Atlas spółki Nord Stream zawiera obszerny zbiór map, na które często powołuje się raport główny.

Najważniejsze źródła danych uwzględnione w niniejszym raporcie Espoo, które nie są łatwe do publicznego wyszukania (takie jak raporty dotyczące modeli, oceny ryzyka, studia bezpieczeństwa), zostaną udostępnione w witrynie internetowej spółki Nord Stream (dostęp do informacji zaklasyfikowanych jako poufne lub potencjalnie poufne może zostać ograniczony). Dotyczy to raportów i wyników licznych badań sytuacji wyjściowej zleconych przez spółkę Nord Stream w celu wsparcia całego programu OOŚ.

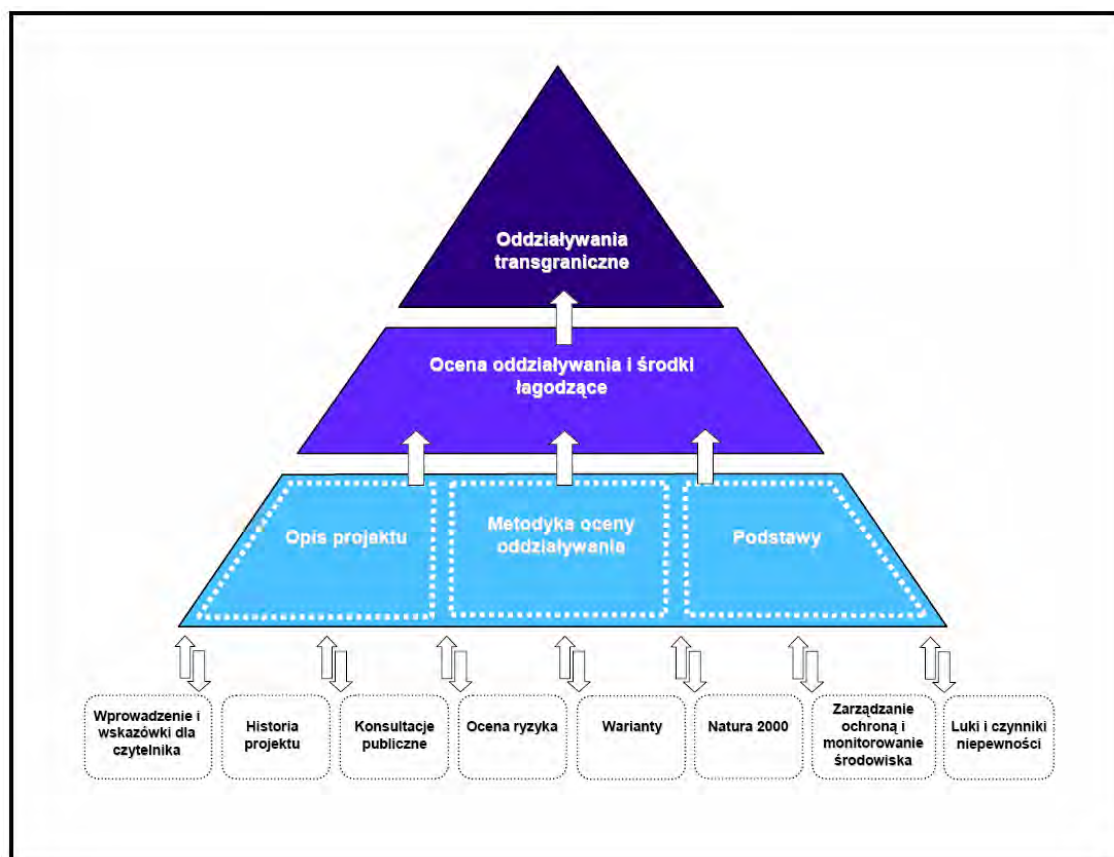
1.3.3 Główne powiązania między rozdziałami raportu Espoo

Podejście przyjęte przy ocenie oddziaływań transgranicznych przedstawionych w niniejszym raporcie opiera się na następujących założeniach:

- Ocena oddziaływań transgranicznych (omówiona w **Rozdziale 11**) opiera się na szczegółowej identyfikacji i określeniu kategorii (ocenie znaczenia) wszystkich potencjalnych oddziaływań związanych z rurociągiem na całej jego długości zgodnie z opisem w **Rozdziale 9**
- Z kolei szczegółowa i systematyczna ocena oddziaływań (**Rozdział 9**) oparta jest na dogłębnym zrozumieniu wszystkich źródeł oddziaływania (zgodnie z opisem projektu w **Rozdziale 4**), wrażliwości środowiska wyjściowego (**Rozdział 8**) oraz metodyki oceny oddziaływań opracowanej w celu oceny znaczenia oddziaływań (**Rozdział 7**)

Wzajemne powiązanie tych pięciu rozdziałów ma podstawowe znaczenie w procesie oceny oddziaływań transgranicznych. Należy również odnotować, że nie można pominąć żadnego z tych pięciu modułów, jeśli chce się zachować integralność oraz logiczną zależność ustaleń i wniosków procesu oceny.

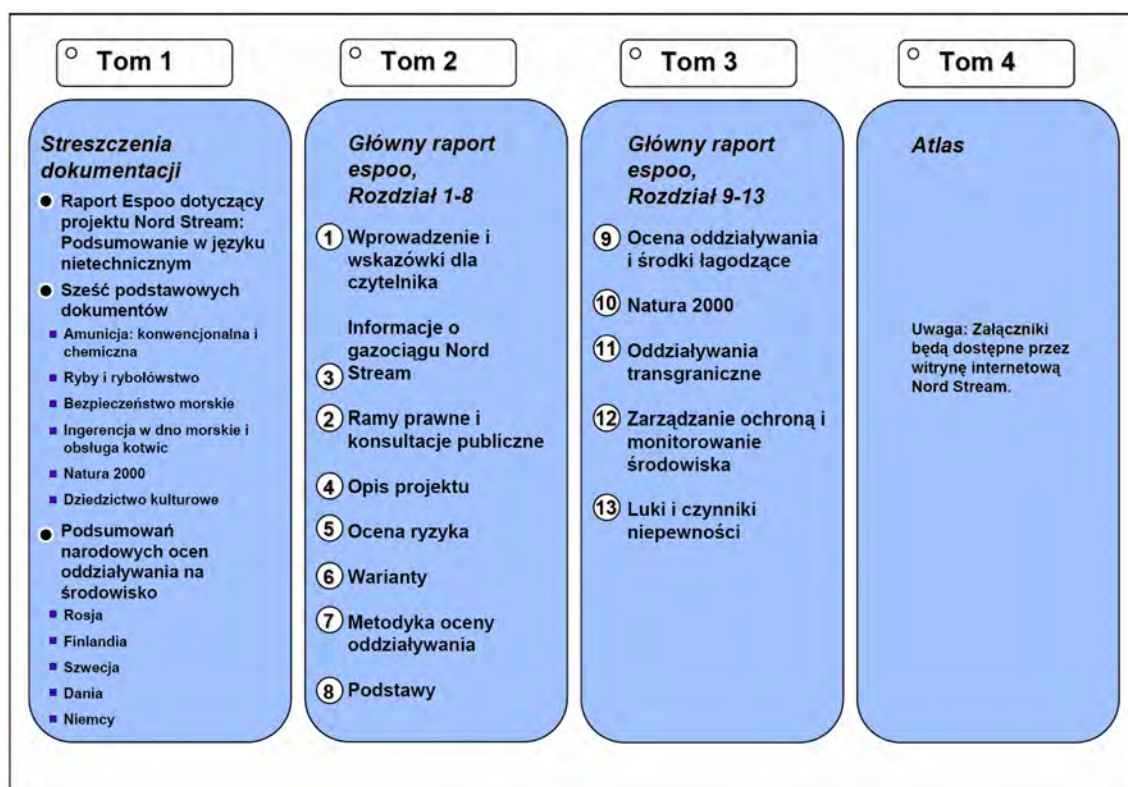
Powiązania między rozdziałami przedstawiono na **Rysunku 1.2. W rozdziałach 1, 2, 3, 5, 6, 10, 12 i 13** przedstawiono pewne kluczowe aspekty historii projektu, kontekstu oceny oraz zarządzania projektem; stanowią one jednak w mniejszym lub większym stopniu niezależne moduły w ramach procesu oceny. **Rozdziały 4, 7 i 8** tworzą jednak wspólnie podstawę dla **Rozdziału 9**, który z kolei zawiera uzasadnienie oceny przedstawionej w **Rozdziale 11**.

Rys. 1.2 Powiązania między rozdziałami raportu Espoo

1.4 Prezentacja raportu Espoo

Obszerny zbiór dokumentacji wchodzącej w skład raportu Espoo dotyczący gazociągu Nord Stream został przedstawiony na **Rysunku 1.3** w postaci czterech skrósztytów.

Rys. 1.3 Raport Espoo: Układ skrósztytów

1.5 Autorzy i współtwórcy raportu

Głównymi autorami niniejszego raportu Espoo dotyczącego gazociągu Nord Stream byli pracownicy międzynarodowej firmy konsultingowej Environmental Resources Management (ERM), posiadającej szerokie doświadczenie w zakresie przygotowywania OOS dla podmorskich projektów naftowych, gazowych i rurociągowych oraz biura w Rosji i Niemczech. Znaczny wkład w opracowanie raportu miała także duńska spółka Rambøll, niemiecki Institut für Angewandte Ökologie (IfaÖ), rosyjska spółka PeterGaz i inne międzynarodowe przedsiębiorstwa usług z dziedziny ochrony środowiska, instytuty badawcze i specjaliści, z których większość mieszka w co najmniej jednym z pięciu krajów pochodzenia. Atlas został przygotowany w głównej mierze przez spółkę Rambøll.

1.6 Bibliografia

UNECE. 1991 (as amended in 2001 and 2004). United Nations Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context. Espoo.

United Nations Economic Commission for Europe. Guidance on public participation in Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context.

United Nations Economic Commission for Europe. Guidance on the practical application of the Espoo Convention. http://www.unece.org/env/eia/guidance/documents/practical_guide.pdf (data uzyskania: 28.01.2009).